

Zpráva ze zahraniční cesty

Místo: Varšava (Polsko)

Termín: 17. – 22. 6. 2007

Účastník cesty: Bohumír Brom (NA Praha)

Účel cesty: Srovnávání výkonu předarchivní péče u vybraného vojvodského archivu, informační systémy v polském archivnictví

Zprávu podává: Bohumír Brom

Datum vyhotovení: 31. 7. 2007

Schválila: PhDr. Eva Drašarová, CSc., ředitelka NA

Účelem cesty bylo:

1/ původně byla plánována cesta 2 pracovníků 5. oddělení NA s tímto zaměřením:

4 pracovní dny / Warszawa (Archiwum Akt Nowych – dále jen AAN) – Archiwum Państwowe Wrocław nebo Krakow

- srovnání výkonu předarchivní péče u vybraného „vojvodského“ archivu,
- informační systémy v polském archivnictví.

2/ v konečné podobě cestu realizoval pouze 1 pracovník zmíněného oddělení, jenž byl nucen před začátkem cesty za součinnosti s pí. Weinlichovou z OAS MV dojednat individuálně upravený konkrétní program výjezdu (viz dále popis cesty). Na žádost vedoucího 5. oddělení dr. Kaliny jsem měl dále za úkol získat kontakty a základní informace ohledně problematiky elektronických dokumentů v Polsku.

Popis výsledků cesty:

18. 6. 2007:

Po ubytování v hostinském pokoji v Archiwum Głowne Akt Dawnych, Warszawa, Długa 7 (dále jen AGAD) jsem absolvoval předem dohodnutá jednání na GŘ polských státních archivů (Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych, Warszawa, Długa 6 – dále jen NDAP), a to nejprve s pí. Laszuk a poté s pí. Berskou.

Dr. Anna Laszuk, vedoucí oddělení archivních informací (Ošródek Informacji Archiwalnej NDAP) mě seznámila s aktuální situací v oblasti provozovaných informačních zdrojů a databází (Baz danych) v polských státních archivech. Co se týče problematiky informačních zdrojů obdržel jsem v elektronické podobě prezentaci dr. Laszuk „Informacja archiwalna“, přednesenou dne 12. 12. 2006 v Milanówce (viz příloha č. 1).

Z hlediska evidence v polských státních archivech jsou hlavními předpisy Nařízení č. 3 NDAP z 30. 1. 2004 (o sprawie ewidencji zasobu archiwalnego w archiwach państwowych), včetně jeho novelizace prostřednictvím Nařízení č. 10 NDAP z 6. 3. 2007 (viz příloha č. 2), a Nařízení č. 26 NDAP z 21. 12. 2006 (o sprawie ewidencji dokumentacji niearchiwalnej w archiwach państwowych – viz příloha č. 3).

Pro provoz oficiálních databází v polském státním archivnictví je základní normou Nařízení č. 4 NDAP z 1. 2. 2005 (viz příloha č. 4). Databáze SEZAM (její právní rámec – viz příloha č. 5) je jedinou databází provozovanou na základě nařízení NDAP. Obsahuje

informace o archivních fondech uložených v polských státních archivech, popř. i v jiných vybraných institucích. O struktuře a systému zmíněné databáze nejlépe referuje její provozní příručka, kterou mi pí. Laszuk poskytla také v elektronické podobě (viz příloha č. 6). Informace o inventářích archivních fondů umožňuje databáze IZA (její provozní příručka získaná rovněž v elektronické podobě od dr. Laszuk – viz příloha č. 7). Dále o inventářích archivních fondů vytvořených do konce 18. století vypovídá databáze SCRINIUM, o technické dokumentaci databáze KITA, o kartografických dokumentech databáze MAPY. Příkladem specializované databáze je databáze (jako jediná databáze provozovaná v podmínkách polských archivů on – line) o subjektech, které uložily dokumentaci pracovně právní a personální povahy v Archivum Państwowe Dokumentacji Osobowej a Placowej (dále jen APDOP). Sídlem této nové součásti polského „centrálního“ archivu, která od roku 2003 funguje na základě zákona č. 171/2002, je Milanówek u Varšavy. Archiv spravuje příslušné dokumenty zaměstnanců za účelem důchodové správy po ukončení činnosti organizací, v nichž pracovali (pro sektor veřejný bezplatně, pro sektor soukromý za úplatou).

Celkově je z hlediska „politiky“ NDAP v rámci problematiky databází a dalších informačních zdrojů možno konstatovat skutečnost, že NDAP údaje z polských státních archivů zpracovává, zajišťuje a provozuje (včetně pravidelných aktualizací), přičemž spolupracují i další nestátní původci, a to na základě podepsaných dohod s nimi o spolupráci a o přístupu k datům.

Pí. Barbara Berská, vedoucí odboru organizace a využívání archiválií NDAP, mě dále v krátkosti seznámila s aktuální organizací polského státního archivnictví, spoluprací s nestátními partnery i soudobou legislativou.

Polský „Národní archiv“ ve Varšavě je v podstatě tvořen třemi institucemi:

- Archiwum Głównie Akt Dawnych (AGAD) spravuje archiválie vzniklé do roku 1918,
- Archiwum Akt Nowych (AAN) spravuje archiválie vytvořené po roce 1918 institucemi ústředními a s celostátní působností, vč. dalších vybraných původců,
- Archiwum Dokumentacji Mechanicznej (ADM) pečuje o archivní dokumenty foto-, fono- a filmové povahy, vzniklé cca od počátku 20. století.

V krajích (województwa) pak působí 30 státních archivů, vč. jejich poboček a expozitur.

Dále v Polsku existuje kategorie samostatných archivů, které nepodléhají GŘ polských státních archivů, ale vedení vlastních „resortů“: archivy ministerstev zahraničních věcí, vnitra, Ústřední vojenský archiv, archivy Poslanecké sněmovny, Senátu, kanceláře prezidenta republiky a též archiv „Institutu Pamięci Narodowej“.

Naproti tomu tzv. „archiwa z powierzonym zasobem“ podléhají pravomoci GŘ polských státních archivů - jde především o instituce typu vysokých škol a vybraných organizací z oblasti vědy a kultury.

Ve všech polských státních institucích působí tzv. „archiwa zakladowe“ (o jejich legislativním základě viz příloha č. 8), které jsou objektem klasické předarchivní péče ze strany AAN, ADM či archivů jednotlivých vojvodství.

Kromě výše uvedeného funguje přirozeně v Polsku i řada dalších státních, samosprávných i soukromoprávních subjektů, které ve spolupráci s příslušnými archivními orgány pečují o archivní dokumenty (viz poslední nejaktuálnější údaje: *Archiwa w Polsce. Informator adresowy*, Varšava 2004 – přičemž podle informace pí. Berské další aktualizace tohoto přehledu budou již pouze v elektronické podobě).

Polské archivnictví je tradičně velmi aktivní též v otázkách výzkumu polonik a ve spolupráci s řadou polských institucí v zahraničí (viz aktuální obraz z poslední doby: *Krochmal, Anna: Polskie instytucje za granica. Przewodnik po zbiorach archiwalnych*, Varšava 2004).

GŘ polských státních archivů (*Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych - NDAP*) má několik poradních orgánů – z hlediska problematiky předarchivní péče je to zejména „Centralna Komisja Metodyczna“. Její právní rámec upravilo naposledy Nařízení č. 2 NDAP z 8. 2. 2006 (viz příloha č. 9).

Na závěr setkání s pí. Berskou jsme diskutovali o současné polské legislativě. Jejím základem je stále archivní zákon z roku 1983 v platném znění (viz příloha č. 10). V současné době byla vytvořena pracovní skupina pod vedením pí. Ewy Perlakowské (*Archiwum Państwowe w Krakowe*), která má připravit podklady pro nový zákon.

V odpoledních hodinách jsem absolvoval setkání s p. **Kazimierzem Schmidtem (Zaklad Naukowy Archiwistiki NDAP)**, který jako poradce GŘ polských státních archivů je mj. koordinátorem pro otázky elektronických dokumentů v Polsku. V úvodu setkání jsem p. Schmidta stručně informoval o současném stavu problematiky elektronických dokumentů v podmínkách českého archivnictví a NA, a to zejména s ohledem na přípravu tzv. projektu „Digitálního archivu“. K. Schmidt mi na oplátku poskytl několik informačních zdrojů, které vypovídají o aktuálním stavu zmíněné problematiky v polském státním archivnictví. Mj. jsem takto získal v elektronické podobě:

- původní verzi jeho shrnutí problematiky elektronických dokumentů ze dne 14. 11. 2006 (viz příloha č. 11) a zejména

- prezentaci K. Schmidta ze školení pracovníků polských archivů, které se konalo v AGAD ve dnech 8. a 15. 5. 2007 (viz příloha č. 12).

Problematika elektronických dokumentů je aktuálně v polské legislativě řešena především prostřednictvím těchto předpisů:

- zákon o informatizaci „veřejných záležitostí“ (zákon č. 64 / 2005 Dz. U.),
- Nařízení ministra vnitra a administrativy č. 1517 (viz příloha č. 13),
- Nařízení ministra vnitra a administrativy č. 1519 (viz příloha č. 14).

Všechny zmíněné předpisy, ostatně platí to vesměs i o všech dalších legislativních dokumentech a o řadě ostatních použitých materiálech, je možno nalézt rovněž i na oficiálních webových stránkách NDAP a polských státních archivů: www.archiwa.gov.pl.

Kazimierz Schmidt projevil velký zájem o spolupráci s českými specialisty v oblasti elektronických dokumentů a metod jejich dlouhodobého ukládání.

19. 6. 2007:

Tento den jsem strávil v AAN. Nejprve jsem měl domluvené setkání s **Mgr. Eugením Szycem**, vedoucím 3. oddělení a zástupkyní ředitele AAN. S pí. Szycem jsem se seznámil již při mém dřívějším pobytu v tomto archivu před 2 lety. Diskutovali jsme o aktuálních problémech činnosti AAN.

Z hlediska organizace AAN je tento archiv tvořen 5-ti odděleními, z nichž Oddział II (Kształtowania narastającego zasobu archiwalnego) vykonává v podstatě klasickou předarchivní péči, konkrétně mj. připomínkování a schvalování norem původců, provádění výběru archiválií, vydávání skartačních povolení, metodickou činnost v oblasti spisové služby a výběru archiválií i rozsahem značnou činnost kontrolní, nově spolupracuje toto oddělení též s APDOP.

Původně uvažovaná konzultace o otázkách předarchivní činnosti z pozice výše uvedeného 2. oddělení AAN s **Mgr. Robertem Gebickim** (současný vedoucím tohoto oddělení) a **Mgr. Dorotou Stemplewskou** nakonec nebyla uskutečněna, neboť oba jmenovaní vstoupili v sobotu 16. 6. do stavu manželského a t. č. pobývali na svatební cestě. Proto jsem si domluvil s další pracovnící zmíněného oddělení, **Mgr. Malgorzatou Michalskou**, samostatnou konzultaci na čtvrtek 21. 6.

Zbývající čas jsem věnoval návštěvě badatelny a identifikaci pramenů k historii československo – polských hospodářských vztahů po roce 1945, především se zaměřením na problematiku zahraničního obchodu a námořní plavby.

20. 6. 2007:

Ve středu jsem navštívil **Archiwum Państwowe m. st. Warszawy** (dále jen APW - **Warszawa, ul. Krzywe Kolo 7**). Nejprve jsem byl přijat ředitelem archivu **Ryszardem Wojtkowskim**. Poté se mi věnovala vedoucí oddělení předarchivní péče APW **pí. Marta Jaszyńska**. Seznámila mě mj. s vedením příruční registratury oddělení o původcích v péči archivu: každý spis o původci má 3 části:

- 1/ „Normatywy“ – statut, organizace, ustanovení pod „nadzór“ APW apod.
- 2/ „Kontrole“ – protokoly o kontrolách, záměry, korespondence
- 3/ „Brakowanie“ – dokumenty o výběru archiválií.

Z hlediska polského archivního zákona existuje povinnost ze strany státního archivu provést minimálně 1 x za 3 roky kontrolu u příslušného veřejnoprávního původce. V rámci kontrolní činnosti existuje v Polsku praxe odeslat kontrolovanému subjektu oznámení o kontrole 1 týden před jejím začátkem, přičemž 14 dní po kontrole je vyhotovována kontrolní zpráva. Různé typy kontrol jsou prováděny pouze u 100 % veřejných a samosprávných institucí.

Každé „archiwum zakladowe“ pod dohledem státního archivu musí podat svému nadřízenému archivu 1 x za rok zprávu o situaci u svého původce co se týče správy dokumentů a výsledků předarchivní péče.

Jako ukázky metodiky provádění předarchivní péče jsem z její praxe v APW do příloh této cestovní zprávy zařadil:

- Rozsah teritoria, ve kterém APW působí (viz příloha č. 15),
- Vzor skartačního návrhu původce (viz příloha č. 16),
- Vzor záznamu o předání archiválií do APW (viz příloha č. 17),
- Vzor seznamu archiválií předávaných do APW (viz příloha č. 18),
- Vzor seznamu dokumentů typu „S“ určených ke zničení (viz příloha č. 19).

Další informace o činnosti APW lze mj. nalézt i na webových stránkách tohoto archivu: www.warszawa.apod.gov.pl.

21. 6. 2007:

Opět jsem celý den pobýval v sídle AAN, resp. ADM (Warszawa, ul. Hankiewicza 1). Nejprve jsem po dohodě navštívil badatelnu ADM, kde mi byly předloženy všechny zpřístupněné fotografické dokumenty k heslu „Československo“: viz kartóny IK-C („Ilustrowany Kurier Codziemy“) Czechoslowacja nr 8, 38 E a 42 E. Bylo zjištěno, že ve všech případech jde o fotografický materiál z československé historie pouze do roku 1939.

K problematice historie námořní plavby lze využít fotografií z kartónů IK-C 90 a 102 – 105 („Żegluga morska“): opět se jedná o dokumentaci do počátku 2. světové války, a to výhradně o polských přístavech Gdaňsk, Gdynie, Szczecin, Hel, Puck, Wladyslawowo aj. Pouze kartotéka č. 145 („Żegluga morska – Porty morskie polskie“) obsahuje velké množství fotografií o výše zmíněných přístavech a činnostech v nich po roce 1945 (ovšem hledané doklady o bývalých námořních lodích Čs. námořní plavby ani zde nalezeny nebyly).

Ve zbývající části dne jsem nejprve absolvoval již zmíněnou konzultaci s pracovnící 2. oddělení AAN, **pí. Malgorzatou Michalskou**. Pí. Michalská byla velmi vstřícná a postoupila mi všechny dostupné výstupy a přepisy, které jsou v oblasti předarchivní péče v tomto archivu využívány. Základním předpisem pro praktický výkon předarchivní péče u příslušných veřejnoprávních subjektů je stále Nařízení č. 1375 ministra kultury, kterým byl de facto vydán závazný typový spisový a skartační plán pro původce – „przykładowy wykaz akt typowych“ (viz příloha č. 20). Specifikou při výběru archiválií v Polsku je používání některých poněkud odlišných skartačních znaků: místo českého skartačního znaku „V“ používají „BE“, znak „A“ je používán shodně a dále znaky „B“ s příslušnou skartační lhůtou, příp. „Bc“ jsou adekvátní českým „S“, resp. „S“ po ztrátě provozní potřeby“.

Oddělení předarchivní péče (2.) i 3. oddělení AAN shodně využívají „předarchivní“ databázi „Nadzór“ (její provozní příručka tvoří přílohu č. 21 a příklad praktického výstupu z ní – vyplněný formulář o původcích v péče kol. Michalské – pak přílohu č. 22).

Pro problematiku „delimitace předarchivní péče mezi státními archivy“ (mimořádně tak aktuální v posledních letech v ČR) je v polském státním archivnictví zásadním předpisem Nařízení NDAP č. 1 z 27. 5. 2002, obsahující v příloze i praktický číselník podřízených původců (text zmíněného nařízení viz příloha č. 23). Od pí. Michalské jsem získal celou řadu dalších zajímavých praktických ukázek, které dobře ilustrují soudobou praxi výkonu předarchivní péče v Polsku jednak z pozice centrálního archivu vůči svým svěřeným původcům, jednak i co se týče spolupráce AAN s dalšími typy archivů. Je třeba rovněž zdůraznit, že v práci polských „předarchivářů“ hraje již tradičně důležitou roli rozsáhlá činnost kontrolní, jejíž realizace je vymezena Nařízením NDAP č. 8 z 15. 6. 2000 (viz příloha č. 24).

Dále jsem v rámci pobytu v AAN navštívil jeho badatelnu za účelem průzkumu v archivu uložených archiválií k historii námořní plavby v Polsku po roce 1945 a spolupráci československo – polské v této oblasti. Studoval jsem objednané vybrané archivní dokumenty z fondů ministerstev zahraničního obchodu („handlu zagranicznego“) a námořní plavby („żeglugi morskiej“).

22. 6. 2006:

Před svým odjezdem z Varšavy jsem dopoledne ještě krátce navštívil Ředitelství polských státních archivů (NDAP) a měl schůzku s **pí. dr Annou Krochmal, vedoucí odboru mezinárodní spolupráce**. Diskutovali jsme o možnostech spolupráce archivářů obou zemí, přičemž pí. Krochmal projevila velký zájem o další rozvíjení kontaktů, včetně práce na konkrétních společných projektech.

Přínos cesty (včetně dalších návrhů):

- získané texty a materiály, především z oblasti polské archivní legislativy, metodiky předarchivní péče, archivní evidence a informačních zdrojů, práce s elektronickými dokumenty,
- navázal jsem řadu nových osobních i pracovních kontaktů,
- vedení i pracovníci NDAP, AAN, ADM i APW, s nimiž jsem jednal, projevili velký zájem o rozvoj další spolupráce s NA, včetně pořádání společných výstav archivních dokumentů i pokračující vzájemné výměny příslušných specialistů,
- polské zkušenosti, pokud k tomu bude příležitost, lze využít i pro zlepšení výkonu předarchivní péče v NA, včetně činností souvisejících, i jako podnět k novelizaci příslušných legislativních předpisů v ČR.

Závěrem chci velmi poděkovat, a to zejména:

- pí. Weinlichové z OAS MV ČR za pomoc při závěrečné přípravě cesty,
- Dr. Wladyslawu Stepniakovi (zástupce GŘ polských státních archivů) za zprostředkování zahraniční cesty,
- pí. Sydor (pracovnice oddělení mezinárodní spolupráce NDAP) za pomoc při zařizování příslušných konzultací při mém pobytu ve Varšavě,
- všem osobám, s nimiž jsem v Polsku jednal za jejich přátelské přijetí, jejich čas, pozornost i péči, kterou mi věnovali.

Seznam příloh:

- 1/ Anna Laszuk, Informacja archiwalna (Milanówek, 12. 12. 2006)
- 2/ Decyzja Nr 10 NDAP z dnia 6 marca 2007 r., zmieniająca decyzje w sprawie ewidencji zasobu archiwalnego w archiwach państwowych
- 3/ Decyzja Nr 26 NDAP z dnia 21 grudnia 2006 r. w sprawie ewidencji dokumentacji niearchiwalnej w archiwach państwowych
- 4/ Decyzja Nr 4 NDAP z dnia 1 lutego 2005 r. w sprawie struktury i zawartości komputerowych baz danych tworzonych i użytkowanych w archiwach państwowych
- 5/ Decyzja Nr 11 NDAP z dnia 6 marca 2007 r. w sprawie wprowadzenia do stosowania w archiwach państwowych bazy danych System Ewidencji Zasobu Archiwalnego SEZAM 6. 2
- 6/ System Ewidencji Zasobu Archiwalnego SEZAM. Wersja 6. 2. Podrecznik użytkownika, Warszawa 2007
- 7/ IZA Inwentarze Zespołów Archiwalnych. Wersja 6. 0. Podrecznik użytkownika, Warszawa 2007
- 8/ Decyzja Nr 1 NDAP z dnia 27 maja 2002 r. w sprawie zasad i sposobu ustalania przez archiwa państwowe państwowych jednostek organizacyjnych, jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych, w których tworzy się archiwa zakładowe
- 9/ Decyzja Nr 2 NDAP z dnia 8 lutego 2006 r. w sprawie utworzenia w archiwach państwowych komisji metodycznych oraz określenia zakresu i trybu ich działania
- 10/ Ustawa o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (v platném znění)
- 11/ Prezentace K. Schmidta – verze ze 14. 11. 2006
- 12/ Prezentace K. Schmidta – školení ve dnech 8. a 15. 5. 2007
- 13/ Rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji nr 1517 w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych
- 14/ Rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji nr 1519 w sprawie wymagań technicznych formatów zapisu i informatycznych nośników danych, na których utrwalono materiały archiwalne przekazywane do archiwów państwowych
- 15/ Teritorium, ve kterém vykonává předarchivní péči APW
- 16/ Protokól oceny dokumentacji niearchiwalnej
- 17/ Protokól zdawczo-odbiorczy materiálůw archiwalnych
- 18/ Spis zdawczo-odbiorczy nr ... materiálůw archiwalnych
- 19/ Spis dokumentacji niearchiwalnej przeznaczonej na makulature lub zniszczenie

- 20/ Rozporządzenie ministra kultury nr 1375 w sprawie postępowania z dokumentacją, zasad jej klasyfikowania i kwalifikowania oraz zasad i trybu przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych
- 21/ Nadzór. Wersja 1.3. Podrecznik użytkownika, Warszawa 2002
- 22/ Příklad výstupu / vyplněného formuláře databáze „Nadzór“
- 23/ Decyzja nr 1 NDAP z dnia 27 maja 2002 r. w sprawie zasad i sposobu ustalania przez archiwa państwowe państwowych jednostek organizacyjnych, jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych, w których tworzy się archiwa zakładowe
- 24/ Zarządzenie Nr 8 NDAP z dnia 15 czerwca 2000 r. w sprawie przeprowadzania przez archiwa państwowe kontroli postępowania z materiałami archiwalnymi wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego